

Tematická oblast 1
Teorie školy a učitelská profese (pedeutologie)

Koordinační tým: PhDr. D. Greger, Ph.D., PhDr. J. Stará, Ph.D.

Spolupracovníci: prof. PaedDr. S. Bendl, Dr., Ing. R. Ryška, Ph.D., PhDr. M. Strouhal, Ph.D.

Spoupracující fakulty: PedF UK, FF UK

Tematická oblast 1 je zaměřena na teoretickou a empirickou reflexi proměn úlohy školy v měnícím se společenském kontextu a z toho vyplývajících nároků na učitele, ředitele škol a také na další pracovníky ve školách (člen širšího vedení, vychovatel, výchovný poradce, metodik prevence, speciální pedagog, školní psycholog, asistent pedagoga). Cílem je propojovat teorii a empirická šetření s využitím kvantitativních i kvalitativních metod.

Znění projektu Progres vzhledem k omezenému rozsahu obsahuje základní vymezení této oblasti, tato rozšířená anotace specifikuje blíže a strukturuje podrobněji oblasti teoretického zájmu a empirické reflexe s cílem oslovit případné další řešitelé k zapojení se do témat. V první části tak představujeme čtyři okruhy témat, jimiž se budeme v dalších letech zabývat, a ve druhé části pak nastiňujeme možné formy zapojení dalších pracovníků do spolupráce.

Čtyři věcné okruhy tematické oblasti 1, jak jsou níže popsány, mají za cíl dále strukturovat práci na projektu, cílem řešení projektu bude zjištění v jednotlivých okruzích dále propojovat.

A. Proměny teoretického diskursu o škole, učitelích a dalších pedagogických pracovnících

Pozornost bude věnována soudobým pojetím školských institucí a organizací se zaměřením na proměny podob školního vzdělání, jeho cílů a obsahů, a dopadů těchto změn na učitele (případně další pracovníky ve školách). Zvláštní pozornost bude věnována teoretické reflexi možné de-profesionalizace učitelů. Teoretické reflexe si kladou za cíl vycházet z širokého spektra myšlenkových proudů či jazykových oblastí s využíváním teorií především z oblastí sociologie vzdělávání a filozofie výchovy, teorie školy, srovnávací pedagogiky a také z reflexí na základě dějin pedagogiky a vývoje českého školství. Jako příklad můžeme uvést sledování diskursu o soudobém poslání školy frankofonními autory (např. D. Kambouchner, Ph. Meirieu, A. Finkelkraut), diskuse o alternativních scénářích vývoje školství a jeho směřování (neoinstitucionalismus, scénáře budoucnosti školy OECD, aj.), či teoretické diskuse o pojetí cílů a obsahů vzdělávání a roli vzdělávání (B. Bernstein, M. Young, J. Müller, M. Fabre). Pro pochopení směřování a významu školního vzdělávání jsou důležité jak komparativní studie různých vzdělávacích systémů, tak i studie vývoje školství v jednotlivých zemích. Budeme také mapovat vývoj učitelské profese v dějinách českého školství a zasadíme je do kontextu profesionalizace vysokoškolsky vzdělaných profesí, která se stala aktuální již mezi válkami.

B. Výzkumná reflexe přípravného vzdělávání učitelů

Oblasti vzdělávání učitelů se v Progresu cíleně věnuje tematická oblast 3 (Příprava učitele) a dílčím způsobem také oblast 2 (Vzdělávání a gramotnosti). V této tematické oblasti 1 projektu Progres (Teorie školy a učitelská profese) bude sledováno zaměření na výzkum reflektivního, klinického pojetí praxí, výzkum využití studentského portfolia, videoukázek a textů pedagogických situací při ověřování znalostní báze studentů v závěru studia a rozvoje kompetencí studentů učitelství v průběhu studia, výzkum začleňování oborově specifického obsahu do obecně didaktických disciplín, výzkum přípravy pedagogických pracovníků na prevenci a řešení kázeňských problémů a rizikového chování obecně. Dále bude realizováno dotazníkové šetření studentů učitelství a absolventů, s cílem reflektovat kvalitu a strukturu přípravného vzdělávání.

C. Výzkumy profesního rozvoje učitelů, ředitelů, vychovatelů a dalších odborných pracovníků

V návaznosti na rozsáhlou tradici výzkumů učitelů na naší fakultě chceme i nadále realizovat výzkumy učitelů všech stupňů škol a analyzovat data z již sebraných výzkumů. Výzkumně se chceme zaměřit především na problematiku uvádění učitelů do praxe i možností jejich dalšího profesního růstu a vnímání profese a pracovních podmínek (prestíž učitelů, syndrom vyhoření). V kontextu diskusí a zavádění kariérního řádu se otevírá celá škála otázek a nových prostorů pro výzkumy mezi učiteli, ať již ve vztahu k percepce kariéry, tak evaluačních studií případného zavádění kariérního systému do praxe a rolí mentoringu v něm. Nedílnou součástí pochopení práce učitele jsou také výzkumy různých aspektů přesvědčení učitelů (učitelova profesní zdatnost, akademický optimismus aj.), které ovlivňují výsledky učení jimi vzdělávaných žáků. Přestože role učitelů je ve vzdělávání stěžejní a nezastupitelná a v ČR je stále velký nedostatek informací o samotných učitelích, nemůžeme zapomínat ani na další profese, jejichž význam a role v rámci vzdělávání je stále významnější. Jedná se především o ředitele škol a další členy vedení škol, vychovatele, výchovné poradce, metodiky prevence, speciální pedagogy či psychology a asistenty učitele. Výzkumy mezi těmito skupinami pracovníků ve školství jsou také potřeba a zvláště otázky vzájemné spolupráce učitelů a dalších odborníků představují výzvu pro efektivní vzdělávání i podporu dětí, žáků a studentů.

D. Výzkumy školy a školního vzdělávání

V oblasti výzkumů školy se zaměříme na všechny důležité stupně školního vzdělávání (preprimární, primární, nižší a vyšší sekundární) a spravedlivého přístupu ke vzdělání s důrazem na přechody mezi vzdělávacími stupni, včetně prognóz vývoje trhu práce a kvalifikačních požadavků ve vztahu k vyššímu sekundárnímu školství a s přesahem do terciárního vzdělávání. Stále rostoucí význam sociálních funkcí školy, důraz na preventivní funkce školy a rostoucí výskyt rizikového chování ve školách, spolu s důrazem na posilování sociální koheze a společné vzdělávání a kritikou rané diferenciací vzdělávacích drah vyžadují další empirické doklady a interpretace.

Organizační aspekty pedagogického vedení školy, organizace výuky a vzdělávání a provázanosti mezi plánovaným, realizovaným a dosaženým kurikulem s důrazem na výsledky

učení žáků jsou podstatnou součástí vzdělávací funkce školy. Otázka efektivity různých stupňů vzdělávání a reflexe zaváděných reforem do škol představuje další výzvu pro pedagogický výzkum.

Možné formy zapojení do spolupráce

Cílem této rozšířené anotace je přizvat kolegy z dalších kateder fakulty, kteří se nepodíleli na přípravě anotace, ke spolupráci na řešení tematické oblasti 1. Možnost zapojení jsme s kolegy identifikovali především níže uvedenými formami a aktivitami, od pořádání seminářů až po možné zapojení jednotlivců. Formy zapojení odpovídají očekávaným výstupům projektu a umožňují propojování řešení v jednotlivých okruzích. Cílem je v rámci řešení projektu vykázat nejen publikační výstupy (týmové i jednotlivců), ale především vytvářet prostor pro vzájemné sdílení poznání mezi zapojenými týmy formou jednorázových i pravidelnějších akcí.

Jedná se o tyto formy:

- 1) **Návrhy na pořádání semináře, kulatého stolu, či konference** (stručná anotace navrhovaného semináře, zapojených osob, a vztah k jednomu či více tematickým okruhům A až D popsáním výše, přibližný termín konání akce)
- 2) **Návrhy výzkumných projektů** (určení, zda jde o projekt již realizovaný – např. GA ČR a jiné, jehož výstupy je možno vztáhnout k některému z okruhů A až D popsáním výše, případně zda jde o projekt nově uvažovaný – popsat výzkumné otázky a zamýšlené metody, složení realizačního týmu)
- 3) **Návrhy kolektivních publikačních výstupů** (anotace publikace, předběžný návrh autorů a kapitol a vztahování k jednomu z okruhů A až D popsáním výše nebo jejich propojování).
- 4) **Návrhy tiskových zpráv a tiskových konferencí k prezentacím výzkumných výstupů** (popis tématu ve vztahu k okruhům A až D výše a přibližný termín zveřejnění tiskové zprávy)
- 5) **Návrhy individuálního zapojení a individuálních výstupů** (popis plánovaných publikačních či dalších výstupů jednotlivých pracovníků, které je možno vykázat v návaznosti na některý z tematických okruhů, případně návrhy dalších způsobů zapojení).

Případné zájemce o zapojení do řešení projektu žádáme o posílání návrhů (dle struktury forem zapojení 1 až 5 a přiřazení k věcným oblastem A až D výše) na e-mail: david.greger@pedf.cuni.cz a jana.stara@pedf.cuni.cz.